

Raport ze spaceru badawczego

Spacer został zrealizowany przez Miasto Tomaszów Lubelski w związku z aplikowaniem o środki z Polsko-Szwajcarskiego Programu Rozwoju, którego celem jest zmniejszanie dysproporcji społeczno-gospodarczych w polskich miastach średnich tracących funkcje społeczno-gospodarcze oraz pomiędzy nimi, co może w istotny sposób wpłynąć na poprawę, jakości życia i sytuację mieszkańców.

Polsko-Szwajcarski Program Rozwoju Miast jest finansowany z mechanizmu Drugiej Edycji Szwajcarskiej Pomocy Finansowej dla wybranych Państw Członkowskich Unii Europejskiej w celu zmniejszenia różnic społeczno - gospodarczych w obrębie Unii Europejskiej. Jest to istotne źródło finansowania działań rozwojowych w średnich miastach.

Metryka:

Data, godzina rozpoczęcia spaceru:	Data: 25.10.2024 roku, Godzina rozpoczęcia 12:00 Czas trwania spaceru: 12:00-14:00 , (w tym część stacjonarna - wprowadzenie do spaceru 12:00-12:15)
Trasa:	Centrum Miasta Tomaszów Lubelski oraz część związana z infrastrukturą oczyszczalni ścieków
Prowadzący spacer:	Anna Poterucha-Radomska, Tomasz Lipiński (Warsztat Innowacji Społecznej Tomasz Lipiński),
Uczestnicy:	Okolo 40 osób, przedstawiciele różnych sektorów, zawodów, w tym przedstawiciele organizacji pozarządowych, w większości osoby w wieku
Tematy spaceru	Sfera społeczna, bezpieczeństwo, infrastruktura i środowisko

SPACER BADAWCZY TRASA I INFORMACJE DOTYCZĄCE ORGANIZACJI

Trasa: Spacer rozpoczęto pod budynkiem Urzędu Miasta w Tomaszowie Lubelskim ul. Lwowska 57, następnie udano się wzdłuż parku, ul. Żwirki i Wigury w kierunku budynku Poczty, w tym miejscu omówiono infrastrukturę komunikacyjną, zagospodarowanie przestrzeni, spędzanie czasu wolnego oraz potrzeby w tym zakresie zgłaszane przez poszczególne grupy mieszkańców. Od tego miejsca spacer prowadzono w dwóch odrębnych grupach. Część społeczną poprowadził Pan Tomasz Lipiński - spacer prowadzono przez ulicę Lwowską, Żwirki i Wigury, Jana Pawła II, Matejki i Zamojską , obok szkół i przedszkoli, a także miejsc ważnych dla mieszkańców miasta (Pomnik Bohaterów Września 1939r.). Druga grupa pod opieką Pani Anny Poterucha -Radomskiej udała się ulicami Lwowską, Petera w kierunku oczyszczalni, po drodze mijając Tomaszowski Dom Kultury, ośrodki zdrowia, infrastrukturę sportową czy zabezpieczającą potrzeby bytowe mieszkańców (wod-kan).

SPACER BADAWCZY UCZESTNICY I UCZESTNICZKI

Uczestnikami spaceru było ok. 40 osób, z przeważającą liczbą kobiet (2/3 uczestników).W spacerze uczestniczyły różne grupy wiekowe, większość stanowili seniorzy oraz osoby w wieku powyżej 35 lat, nie odnotowano młodzieży (było kilku opiekunów młodzieży - przedstawiciele edukacji oraz współpracujący z młodzieżą z zakresu sportu i rekreacji - rolki). W spacerze wzięły udział również przedstawicielki i przedstawiciele Urzędu Miasta, Szkół, organizacji pozarządowych, Rady Miasta czy Innych Instytucji publicznych, posiadających wiedzę dotyczącą poszczególnych obszarów tematycznych poruszanych w trakcie spaceru.

SPACER BADAWCZY PRZEBIEG

Omówienie przebiegu spaceru, zaproponowanych interwencji oraz możliwych do realizacji działań ze szczególnym uwzględnieniem działań o charakterze strategicznym, które mogą zostać ujęte we wstępnej propozycji projektu Programu polsko-szwajcarskiego.

Lp.	Omawiane zagadnienie	Obszar	Zebraane informacje	Zgłaszana potrzeba interwencji	Działania
1	Park	Środowisko Sfera społeczna,	Park miejski został już poddany modernizacji, w parku znajduje się siłownia zewnętrzna, skatepark, plac zabaw. Infrastruktura zawiera także ścieżki szutrowe do uprawniania sportów typu nordic-walking czy bieganie oraz aleje do spacerowania i rekreacji. Park stanowi miejsce, z którego korzysta wiele grup wiekowych: osoby opiekujące się dziećmi, dzieci, młodzież, osoby dorosłe w tym seniorzy. Uczestnicy podkreślali funkcjonalność infrastruktury, zadowolenie z takiego miejsca. Wskazano propozycje ulepszeń, które pozwolą na jeszcze dogodniejsze korzystanie z parku.	Grupa seniorów wskazała na: 1.1 - potrzebę zlokalizowania dodatkowych ławek również w ciągach pieszych wokół parku, pozwalających na swobodne przemieszczanie się z możliwością odpoczynku. W temacie rekreacji i wypoczynku - [również poza parkiem] wskazano na 1.2 - brak zadaszonych miejsc pozwalających na zatrzymanie się Przechodniom/rowerzystom, 1.3 - potrzebę organizacji przestrzeni na tzw. miejsca grillowe umożliwiające integrację mieszkańców 1.4 - potrzebę budowy tężni solankowej	Wskazania 1.1, 1.2, 1.3 i 1.4 - tzw. mała architektura turystyczna - są planowane do realizacji w ramach projektów (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęte w fiszce Strategii ZIT MOF Tomaszowa Lubelskiego, projektu pn.: „Rozwój turystyki na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego) (m.in. ponad 20 ławek i tężnia).
2	Drogi	Bezpieczeństwo , Sfera społeczna	Mieszkańcy oceniają, że infrastruktura drogowa miasta jest w dobrym stanie, uwagi pojawiają się w odniesieniu do dróg powiatowych oraz	2.1 - Mieszkańcy wskazali potrzebę remontu chodnika i parkingu przy ul. Matejki (w trakcie ustalono, że administratorem drogi jest	2.1a - infrastruktura miasta: Temat chodników poruszany był podczas Rady Miasta (m.in. chodnik przy ul. Skłodowskiej). Obecnie ze środków dofinansowania Rządowego Funduszu

			chodników do nich przylegających. Miasto Tomaszów Lubelski charakteryzuje się niewielką rozpiętością - można pokonywać go pieszo, jednak osobom starszym może to sprawiać trudność, część osób porusza się rowerami, widoczne są stojaki rowerowe przy instytucjach, czy miejscach, z których korzystają mieszkańcy. Można korzystać z ciekawych ścieżek rowerowych Roztocza włączając się z Tomaszowa Lubelskiego. Parkingi - ograniczona liczba miejsc parkingowych.	spółdzielnia mieszkaniowa, do której należy utrzymanie drogi w odpowiednim stanie technicznym). 2.2 - Mieszkańcy zgłosili potrzebę organizacji dodatkowych parkingów w centrum (w tym także dodatkowych miejsc w czasie organizowanych imprez)	Rozwoju Dróg (RFRD) modernizowane są odcinki chodnika przy ul. Wyspiańskiego. W 2025 roku miasto wybuduje nowy chodnik przy ul. Wojtkowiaka, oraz dokona wymiany nawierzchni chodnika przy ul. Hallera. Realizowana również będzie droga przy ul. Kruczej wraz z chodnikami i ścieżką rowerową. W stosunku do infrastruktury drogowej ul. Lwowskiej i Zamojskiej (bezpieczeństwo – modernizacja przejść dla pieszych) działania te zostaną objęte przygotowywanym projektem. 2.2 - Ze względu na ograniczone możliwości zagospodarowania terenu w ścisłym centrum miasta nie powstaną nowe parkingi, przeanalizowana zostanie możliwość wprowadzenia zmiany organizacji ruchu w centrum miasta, co pozwoli uzyskać dodatkową przestrzeń na parkowanie dodatkowo przy organizacji ruchu przeprowadzone zostaną analizy ograniczeń typu tempo, 30), co poprawi bezpieczeństwo w centrum miasta. W stosunku do zgłoszeń dotyczących parkowania podczas organizowanych imprez otwartych, pojawią się oznaczenia na temat dedykowanych parkingów, z których można skorzystać podczas imprezy. Infrastruktura ruchu pieszych będzie sukcesywnie modernizowana (pasy/bąbelki przy przejściach). Ze względu na duży wpływ organizacji
--	--	--	---	--	---

					ruchu, na jakość funkcjonowania w mieście (parkowanie, ograniczenie prędkości poruszania się, bezpieczeństwo) zasadnym jest przeanalizowanie i zaplanowanie organizacji ruchu. W związku z dużym skomplikowaniem tematu - koniecznością wieloaspektowej analizy i zaangażowania zarówno specjalistów jak i grup odbiorców , zadanie zostanie ujęte w grupie działań, których celem jest wypracowanie kompleksowych rozwiązań (w tym również planowania partycypacyjnego), które będą mogły być multiplikowane i rozwijane w planowaniu inwestycyjnym w przyszłości. W nawiązaniu do ww. - działanie zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim. 2.1 b - infrastruktura innych podmiotów - ul. Matejki - ustalono, że administratorem drogi jest spółdzielnia mieszkaniowa, do której należy utrzymanie drogi w odpowiednim stanie technicznym, przekazano informację mieszkańcom, którzy zadeklarowali złożenie sprawy do organu odpowiedzialnego za drogę. - Miasto wystąpiło z prośbą do Starosty o przeanalizowanie umieszczenia w planach inwestycyjnych przedsięwzięć, związanych z infrastrukturą drogową będących własnością powiatu.
--	--	--	--	--	--

3	Bezpieczeństwo	Bezpieczeństwo , Sfera społeczna	Mieszkańcy czują się bezpiecznie w mieście, dostępny jest monitoring miejski. Po weryfikacji stanu monitoringu - wymaga on modernizacji/ewentualnego uzupełnienia kamer (przykładowa lokalizacja przy PGE, ul. Lwowska i Petera) Widoczna jest potrzeba usprawnienia ruchu w centrum - pojawiają się korki, potrzeba usprawnienia dojścia do przejść, bezpiecznych przejść, sygnalizacji - przykład - korek przy skrzyżowaniu przy parku i poczie - wynikający z dojazdów do szkół, Biedronki, wąskie gardło, stanowiący problem również dla mieszkańców okolicznych bloków Na terenie Tomaszowa Lubelskiego znajduje się stary dworzec komunikacyjny, jest to teren prywatny, komunikacja do i z Tomaszowa odbywa się przy udziale przedsiębiorstw prywatnych. Miasto położone w sąsiedztwie linii kolejowej oraz w znacznym oddaleniu od lotniska.	3.1 - propozycja mieszkańców zorganizowania sygnalizacji świetlnej przy poczie Wskazanie przedstawiciela Policji 3.2 - uzupełnienie i usprawnienie monitoringu miejskiego - mieszkańcy poparli ten wniosek w szczególności dotyczący umieszczenia kamer przy skrzyżowaniach 3.3 - potrzeba uzupełnienia taboru o zakup radiowozu - prewencyjnego 3.4 - przedstawiciele organizacji pozarządowych wskazywali na potrzebę stworzenia ułatwień przy przejściach dla pieszych dla osób niewidomych i niepełnosprawnych 3.5 - Seniorzy wskazywali na potrzebę zorganizowania komunikacji dla osób starszych	3.1, 3.2, 3.3 - Ze względu na liczbę zgłoszeń i kumulację wielu funkcji miasta, w tym reprezentacyjnych, kulturowych, edukacyjnych, społecznych istnieje duża potrzeba zapewnienia bezpieczeństwa mieszkańców - tak by kontynuować rozpoczęte procesy (zwiększenie zainteresowania mieszkańców rekreacją w wyniku modernizacji parku, zachęcenie do korzystania z przestrzeni miejskich przy jednoczesnym zapewnieniu nadzoru i bezpieczeństwa również osobom starszym) - temat bezpieczeństwa w centrum - sygnalizacji, uspokojenia ruchu, monitoringu - zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim. 3.4 - Infrastruktura ruchu pieszych (przejścia) ul. Lwowskiej i Zamojskiej zostaną objęte przygotowywany projektem. Ponadto wszystkie nowe i planowane drogi będą zawierały odpowiednią infrastrukturę, w tym oświetlenie i infrastrukturę bezpieczeństwa ruchu pieszych. 3.5. Dojazd osób w trudnej sytuacji z udziałem opiekuna / lub do miejsca realizacji usług - po indywidualnej analizie może zostać zorganizowany za pośrednictwem MOPS, dodatkowo w ramach planowanych działań, uzupełniających organizację usług społecznych na terenie miasta,
---	----------------	--	---	--	--

					planowane jest długofalowe rozwiązanie problemu poprzez uwzględnienie w działaniach strategicznych i wpisanie do przygotowanego projektu aplikującego o środki programu polsko-szwajcarskiego (środki na zakup samochodu dostosowanego do przewozu osób przeznaczonego do wsparcia działań polityki społecznej miasta).
4	Kultura i rekreacja	Sfera społeczna,	Tomaszowski Dom Kultury - budynek częściowo odnowiony, imprezy najbardziej znane Dni Tomaszowa (gdy są bardziej znani wykonawcy gromadzą większą widownię), Zespół Roztocze 40 lat tradycji, rekonstrukcje Bitew pod Tomaszowem, w mieście odbywa się dużo imprez plenerowych (kiedyś odbywały się także Dni Roztocza), dobrze wyposażona infrastruktura sportowa OSIR (Ośrodek Sportu i Rekreacji) - również liczne imprezy nawet o randze ponadlokalnej, dostępne boiska.	4.1 - propozycja mieszkańców - zakończenie modernizacji TDK, w tym pomieszczeń: sal warsztatowych i szatni	4.1 - zadanie jest planowane do realizacji w ramach (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęte w fiszce Strategii ZIT - MOF Tomaszowa Lubelskiego, projektu pn.: „Ochrona dziedzictwa kulturowego na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego) - w tym w szczególności - remont i doposażenie TDK.
5	Gospodarka mieszkaniowa	Sfera społeczna, Środowisko	Ponad 3800 budynków na terenie miasta (wg danych 3952), dość wysoki stopień skanalizowania 98,83% i zwodociągowania Tomaszowa 99%; na terenie miasta jest ujęcie wody (nie wymaga stacji uzdatniania - jakość wody jest b.	5.1 - propozycja mieszkańców - aby miasto mogło się rozwijać potrzebna jest większa liczba uzbrojonych terenów pod zabudowę mieszkaniową i inwestycyjną	5.1 Jako działanie strategiczne, mające wpływ na rozwój i funkcjonowanie miasta -zapewnienie bezpieczeństwa dojazdu i dodatkowej drogi wyjazdowej z miasta w kierunku obwodnicy, rozbudowa możliwości osiedlania się- - działanie zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-

			dobra), brakuje uzbrojonych terenów do zamieszkania, mieszkańcy szukają działek poza miastem (niższe ceny i dostępne tereny), zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, jednak widać, że coraz więcej budowanych jest budynków wielorodzinnych - wojna przerwała ten trend inwestycyjny.		szwajcarskim (ul. Starozamojska oraz uzbrojenie w sieci ul. Starozamojskiej i ul. Majdańskiej)
6	Edukacja i rozwój	Sfera społeczna, Bezpieczeństwo	Placówki edukacyjne/opiekuńcze na terenie miasta: prywatny żłobek, 8 przedszkoli (w tym 4 prowadzone przez podmioty publiczne); 5 szkół podstawowych (w tym 2 przed podmioty inne niż miasto, w tym szkoła muzyczna) - - szkoły na terenie miasta są po termomodernizacji, częściowo są dostępne, brak dostępności 2 placówek; 4 szkoły ponadpodstawowe: w tym 2 licea oraz 2 szkoły zawodowe (zarządzane przez powiat), zlikwidowany oddział KUL, Dobrze byłoby doposażyć szkoły w sprzęt.	6.1 - potrzeba zapewnienia dostępności 2 placówek edukacyjnych/opieki nad dziećmi na terenie miasta 6.2 - dyrektorzy szkół zgłaszają potrzebę doposażenia szkół 6.3 - mieszkańcy zgłaszają potrzebę organizacji żłobka 6.4 - mieszkańcy zgłaszają potrzebę stworzenia na terenie miasta możliwości rozwoju - podnoszenia kompetencji mieszkańców, wykorzystania istniejących potencjałów - (praca zdalna/robotyka) ale także wiedza podstawowa z zakresu elektronicznej obsługi dokumentów.	6.1 i 6.4 - ze względu na wpływ na długofalowy rozwój miasta - jakość edukacji oraz możliwości rozwoju - - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim. 6.2 - zadanie jest planowane do realizacji w ramach (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęte w fiszce Strategii ZIT - MOF Tomaszowa Lubelskiego, projektu pn.: „Poprawa dostępu do wysokiej jakości kształcenia przedszkolnego i włączającego podstawowego na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego) - w tym m.in. doposażenie sal dydaktycznych. 6.3 - plan opieki żłobkowej oraz przygotowanie planów adaptacji budynku na potrzeby żłobka zostanie przeanalizowane pod kątem dostępnych placówek oraz demografii miasta.

7	Zdrowie	Sfera społeczna	Placówki zdrowotne - termomodernizowanie, na terenie miasta znajduje się szpital oraz liczne ośrodki zdrowia, (w tym również prywatne, praktyki lekarskie) wyposażone ze środków zewnętrznych	Brak zgłoszeń potrzeby interwencji podczas spaceru.	Brak zgłoszeń potrzeby interwencji podczas spaceru.
8	Rynek w centrum	Sfera społeczna	Centrum miasta wykorzystywane w okresie letnim, kiedyś obok znajdowała się stara hala - pamiętają ją starsi mieszkańcy, aktualnie znajduje się w niej centrum handlowe; w centrum mogłoby być więcej zieleni; widoczny charakterystyczny drewniany budynek Czajnia (nie wyremontowany) - budynek o charakterze zabytkowym pod nadzorem konserwatora, prywatny właściciel (przedsiębiorca). Spowolnienie ruchu w centrum miasta (analiza ograniczeń typu tempo 30).	8.1 - mieszkańcy wskazują to miejsce, jako istotne w życiu miasta - chcieliby by było zadbane i estetyczne (budynki wyremontowane) odpowiednio wyeksponowane i promowane 8.2 - remont drewnianego budynku w rynku 8.3 - w czasie upałów pojawiają się trudności w korzystaniu z centrum (niewiele miejsc z zielenią, gdzie miło byłoby odpocząć) 8.4 - mieszkańcy wskazywali i na brak bezpiecznych przejść dla osób z ograniczeniami np. os. niedowidzących. Ponadto dyskutowano na temat ruchu w centrum miasta, zgłaszano potrzebę spowolnień ruchu.	8.1, 8.3 - Opracowanie spójnego planu promocji miasta, pozwalającego na rozpropagowanie walorów miasta oraz uwzględniającego mieszkańców w decydowaniu, aranżowanie przestrzeni wokół - jest jednym z ważniejszych elementów wpływających na możliwości przyciągnięcia zarówno mieszkańców jak również turystów - działanie partycypacji wraz ze społecznym przygotowaniem projektów technicznych zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim 8.2 - budynek drewniany jest własnością prywatną, 8.4 - zgodnie z - pkt. 2.2 przytoczonym w omówieniu zagadnienia „Drogi: - ... przeanalizowana zostanie możliwość wprowadzenia zmiany organizacji ruchu w centrum miasta, co pozwoli uzyskać dodatkową przestrzeń na parkowanie dodatkowo przy organizacji ruchu przeprowadzone zostaną analizy ograniczeń typu tempo 30), co poprawi bezpieczeństwo w centrum miasta. Ze względu na duży wpływ organizacji ruchu, na jakość funkcjonowania

					w mieście (parkowanie, ograniczenie prędkości poruszania się, bezpieczeństwo) zasadnym jest przeanalizowanie i zaplanowanie organizacji ruchu, (dokumentacja techniczna) - działanie zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim - pkt 3.4 - Infrastruktura ruchu pieszych (przejścia) ul. Lwowskiej i Zamojskiej zostaną objęte przygotowywany projektem. Ponadto wszystkie nowe i planowane drogi będą zawierały odpowiednią infrastrukturę, w tym oświetlenie i infrastrukturę bezpieczeństwa ruchu pieszych.
9	Cenne zabytki	Sfera społeczna	Stary historyczny kościół - drewniany kościół parafialny pw. Zwiastowania Najświętszej Panny Marii, powstał w 1627 roku, odrestaurowany, w 1727 roku. Znajduje się w nim cudowny obraz Matki Boskiej Tomaszowskiej, który został namalowany prawdopodobnie w I połowie XVII wieku - z dostępną infrastrukturą - parking, toaleta Skwer Żołnierzy Września 1939r. - ograniczone możliwości adaptacji terenu wokół Skweru ze względu na znajdujące się tam mogiły.	9.1 - mieszkańcy zgłaszają potrzebę uzupełnienia/usprawnienia komunikacji wokół Skweru	9.1 - Zlecono zagospodarowanie skweru obejmujące uporządkowanie zieleni, poprawę ciągu pieszego, małej infrastruktury oraz dostępu komunikacyjnego - tak by miejsce zachęcało do wypoczynku.

10	Natura	Środowisko	Zasoby rekreacyjno - sportowe /walory krajobrazowo-środowiskowe - miasto położone jest na Roztoczu czyste powietrze, czyste wody, liczne ścieżki rowerowe, dobrze zabezpieczać dostęp do czystej przyrody, tworzy dogodne warunki do uprawiania tzw. turystyki weekendowej - która może być atrakcyjna zarówno dla mieszkańców, jak i dla przyjeżdżających	10.1 - Mieszkańcy zgłaszają konieczność dbania o ochronę przyrody i zabezpieczania jej przed negatywnym wpływem działalności człowieka oraz konieczność dostosowania się do zmian zachodzących w przyrodzie	10.1 - zadanie jest planowane do realizacji w ramach (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęte w fiskach Strategii ZIT - MOF Tomaszowa Lubelskiego, m.in. projektów pn.: - „Retencja wód na części obszaru MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego) - Budowanie zbiorników retencyjnych ma na celu zwiększenie zapasów wody, dzięki którym możliwe jest przeciwdziałanie zarówno powodziom, jak i suszom; prowadzą do zatrzymania wody w środowisku, - „Wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej jako elementu transformacji w kierunku gospodarki zeroemisyjnej na obszarze MOF” - budowę drogi pieszo-rowerowej - „Rozwój turystyki na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego) - m.in. wyznaczenie tras rowerowych, budowa i renowacja towarzyszących trasom turystycznych obiektów turystycznych małej infrastruktury oraz oznaczenie turystyczne.
11	Infrastruktura komunalna , w tym gospodarka wodno-ściekowa	Infrastruktura i Środowisko, Bezpieczeństwo Sfera społeczna,	Miasto jest w wysokim stopniu zwodociągowane ponad 65 km sieci wodociągowej, prawie 99%, skanalizowane 98,83%, jakość wody jest wysoka, za realizację zadań związanych z gospodarką wodno- ściekową w mieście	11.1 - konieczność modernizacji oczyszczalni, w tym również wymiany uzupełnienia wyposażenia - taboru - tak by mogła zabezpieczyć potrzeby zarówno mieszkańców miasta jak i przedsiębiorców	11.1; 11.4, 11.5, 11.6 - ze względu na istotny strategiczny wpływ na funkcjonowanie i rozwój miasta - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim 11.2 - działanie jest sukcesywnie

			odpowiada PGKiM (Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej). Na terenie miasta pracuje jedno ujęcie wody (ujęcie „Siwa Dolina” - wielootworowe - 5 studni), w przeciwieństwie do innych miast jakość pobieranej wody jest dobra. Miasto obsługuje jedna oczyszczalnia ścieków w pełni wykorzystująca swoje moce okresowo pojawiają się trudności z przyjmowanym ładunkiem. Brak strefowania sieci - gdy jest wyciek są duże utraty wody ciężko go znaleźć. Widoczny jest stały wzrost liczby produkowanych odpadów. Z informacji od przedstawiciela przedsiębiorstwa realizującego zadania w zakresie gospodarki wodno-ściekowej (PGKiM) - na terenie miasta funkcjonuje aglomeracja; nie wszystkie ulice są objęte aglomeracją. Gospodarka wodna - część mieszkańców dysponuje wodomierzami, umożliwiającymi zdalny odczyt, ulice niedozbrojone większość ulic jest wyposażonych w kanalizację i wodociąg, jednak są tereny wymagające dozbrojenia/remontów - np.	działających na jego terenie (odniesienie w pkt 11.5-11.6) (ryzyko czasowego przekroczenia ładunku przy dalszym rozwoju; minimalizacja zagrożenie utraty inwestorów w mieście, jeśli inwestycja nie zostanie przeprowadzona największy pracodawca w mieście nie będzie mógł odprowadzać nieczystości - co utrudni mu funkcjonowanie w perspektywie może dążyć do ograniczeń zmian - np. przeniesienia produkcji, nie ma przestrzeni na podłączenie nowych podmiotów). 11.2 - potrzeba -wymiany wodomierzy na posiadające zdalny odczyt oraz 11.3 - potrzeba opomiarowania i strefowania miasta - czego efektem będzie skrócenie czasu wykrywania usterek, a tym samym mniejsze zużycie ograniczonych zasobów 11.4 - potrzeba uzbrojenia terenów mieszkaniowo - inwestycyjnych - budowa nowych odcinków sieci 11.5 - Przedstawiciel PGKiM zgłosił potrzebę uzupełnienia taboru oczyszczalni ścieków - w zakresie zabezpieczenia	realizowane w ramach zadań własnych 11.3- ze względu na pilność działań oraz na wpływ na funkcjonowanie i rozwój miasta - jeśli czas pozwoli na uzyskanie odpowiednich zgód i pozwoleń (bo działanie dotyczy tematu, który przekracza 30% wartości dofinansowania a więc musi posiadać wszelkie niezbędne zgody i pozwolenia) - działanie zostanie ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim (jako działanie podstawowe lub uzupełniające)
--	--	--	--	---	--

			ul. Starozamojska, Krucza, Majdańska, Ofiar Bełżca.	przewozu osadu (ładowarka do przewozu osadu) 11.6 - potrzeba modernizacji infrastruktury odbioru, przetwarzania i utylizacji odpadów komunalnych (PSZOK)	
12	Infrastruktura społeczna	Sfera społeczna	W mieście widoczna jest ogólnościatowa tendencja starzenia się społeczeństwa. Miasto aktywnie reaguje na te potrzeby - stworzono politykę senioralną miasta. Jako jeden z elementów realizacji tej polityki w 04.2024 r. uruchomiono Centrum Aktywizacji Seniorów (profilaktyka)- nowe narzędzie realizacji usług, ale także przestrzeń do współpracy. Od uruchomienia Centrum tętni życiem. W mieście mieszka duża liczba osób w wieku senioralnym, które są bardzo aktywne, rozszerzanie oferty oraz podejmowanie również działań profilaktycznych prowadzących do aktywizacji seniorów , pozostawania w dobrej kondycji fizycznej i psychicznej. Utrudnieniem może być rozproszenie miejsc przebywania osób starszych. Na terenie miasta brakuje miejsca	12.1 mieszkańcy zgłaszają potrzebę zorganizowania dziennego miejsca opieki dla osób nie mogących samodzielnie pozostać w domu 12.2 Propozycja przedstawicieli i pracowników MOPS, przy wsparciu mieszkańców głównie osób starszych by rozważyć budowę nowego budynku MOPS. 12.3 – mieszkańcy miasta zgłaszają potrzebę miejsca, organizacji instytucji, która mogłaby świadczyć usługi bytowe, pracę socjalną oraz pomoc w wykonywaniu czynności niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu i realizacji kontaktów społecznych, w celu utrzymania lub rozwijania niezależności osoby na poziomie jej psychofizycznych możliwości (np. mieszkania wspomagane) 12.4 - seniorzy zgłaszają potrzebę prowadzenia działań	12.1, 12.3,12.4 - ze względu na istotny strategiczny wpływ na funkcjonowanie i rozwój miasta - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim 12.2 - budowa nowego budynku MOPS nie jest planowana.

		(Dziennego Domu Pobytu (DDP))- pozwalającego na bezpieczny pobyt osoby, która ze względu na stan i warunki nie może pozostać samodzielnie w domu. Znalazło to potwierdzenie w ankietach projektu „Seniorze, zmieniaj swoje miasto !”, w których wskazywano oczekiwanie pomocy m.in: większe wsparcie władz Tomaszowa Lubelskiego dla najbardziej niesamodzielnych seniorów. Mieszkańcy miasta zgłaszają potrzebę miejsca, organizacji instytucji, która mogłaby świadczyć usługi bytowe. Propozycją jest, żeby to były mieszkania wspomagane. Przedsięwzięcia są zgodne z Polityką Senioralną Miasta Tomaszów Lubelski na lata 2023-2030. Przedsięwzięcia była konsultowane w 2023r. z osobami zamieszkającymi na terenie miasta Tomaszów Lubelski (powyżej 60 roku życia). Celem konsultacji była diagnoza sytuacji i potrzeb seniorów – mieszkańców miasta Tomaszów Lubelski w szczególności: przestrzenie publiczne i budynki, transport, mieszkalnictwo, partycypacja społeczna, szacunek	prowadzących do zwiększania aktywności społecznej osób starszych (profilaktyka, by nie doprowadzić do bycia osobą zależną - z konieczności korzystającą ze stacjonarnych czy innych podobnych form opieki)	
--	--	--	---	--

			i inkluzja społeczna, partycypacja obywatelska i zatrudnienie, komunikacja i informacja, wsparcie społeczności i usługi zdrowotne. Infrastruktura społeczna: budynek Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej wymagający podjęcia działań.		
13	Tereny miejskie i aktywność społeczna	Sfera społeczna	Podczas spaceru zgłaszano sprawę związane z zabezpieczeniem odchodów po psach, rozmawiano również o lokalizacji miejsca dla właścicieli czworonogów, tzw. wybiegu. Wskazywano na dalsze potrzeby organizowania terenów rekreacyjnych (np. przy ul. Zamojskiej), czy innych form np. bulwaru spacerowego wzdłuż rzeki. Dyskutowano o ulicy Starozamojskiej, tzw. „zielonych płucach miasta”. Ze względu na podmokły charakter, teren nie nadaje się obecnie na inwestycje, propozycja rozważenia innych pomysłów np. kwestii związanych z wypoczynkiem. Zauważono ciągłe potrzeby w kierunku tworzenia i udostępniania terenów inwestycyjnych. Zwrócono uwagę na zmiany, jakie zaszły w tym obszarze od	13.1 - mieszkańcy zgłaszają brak koszy na odchody dla psów oraz brak wybiegów dla psów 13.2 - mieszkańcy zgłaszają potrzebą rozbudowywania infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej 13.3 - mieszkańcy zgłaszają dalszą potrzebę uzbrajania terenów oraz ich udostępniania 13.4 - potrzeba stworzenia spójnej polityki migracyjnej	13.1 - w obrębie Tomaszowa nie ma planów umieszczania dodatkowej infrastruktury - koszy na odchody psów - lokalizacja takich koszy jest potencjalnie możliwa przy organizacji tzw. wybiegów dla psów. 13.2 - analogicznie do pkt 1.1-1.4 - tzw. mała architektura turystyczna - jest planowana do realizacji w ramach projektu (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęta w fiszce Strategii ZIT MOF Tomaszowa Lubelskiego, projektu pn.: „Rozwój turystyki na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego). 13.3-13.4 - ze względu na istotny strategiczny wpływ na funkcjonowanie i rozwój miasta - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim

			momentu wybuchu wojny. Widoczna jest potrzeba kreowania polityki inwestycyjnej w nowych warunkach. Należy również przeanalizować zmiany wynikające z migracji do Polski ludności z Ukrainy.		
14	Inne problemy społeczne:	Sfera społeczna	Rodzice dzieci wskazywali na brak specjalistów w zakresie integracji sensorycznej. Podczas spotkania zgłoszono brak możliwości rozwoju dla osób młodych. W mieście widoczne są zmiany wywołane agresją Rosji na Ukrainę, brak jest dokumentów/polityk migracyjnych, widoczna jest potrzeba systemowego stworzenia przestrzeni wspólnej i integracji obok aktywizacji i szkoleń dla osób migrujących do miasta zarówno z powiatu, jak i z zagranicy (z Ukrainy). Ponadto przedstawiciele organizacji pozarządowych wskazywali na potrzebę organizacji działań mających na celu budowanie zdolności i umiejętności międzykulturowych. W rozmowach mieszkańcy wykazują na ograniczone możliwości rozwoju zawodowego	14.1 - potrzeba organizacji działań w zakresie integracji sensorycznej 14.2 - mieszkańcy zgłaszają potrzebę stworzenia na terenie miasta możliwości rozwoju w szczególności dla ludzi młodych- przykładowo odpowiedzią mogłaby być praca zdalna, informatyzacja i dostęp do szybkiego łącza internetowego, czy realizacja inkubatora przedsiębiorczości 14.3 - potrzeba organizacji miejsca na aktywizację migrantów 14.4 -potrzeba organizacji zajęć, wydarzeń, przedsięwzięć mających na celu budowanie zdolności i umiejętności międzykulturowych mieszkańców miasta, ale także podnoszenia kompetencji osób, które migrują do miasta i szukają swojej przestrzeni społeczno-zawodowej	14.1- działania są planowane do realizacji w ramach (ZIT) Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych - ujęte w fiszce Strategii ZIT MOF Tomaszowa Lubelskiego, projektu pn.: „Poprawa dostępu do wysokiej jakości kształcenia przedszkolnego i włączającego podstawowego na obszarze MOF” (Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego), obejmującego m.in.: działania dotyczące poprawy potencjału edukacyjnego szkół w stosunku do osób ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi; doposażenie sal dydaktycznych pod względem potrzeb osób ze szczególnymi potrzebami edukacyjnymi. oraz projektu pn: „Równy dostęp do dobrej jakości kształcenia przedszkolnego i podstawowego na obszarze MOF (EFS+)”(Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego), obejmującego m.in.: wprowadzenie nowych/dodatkowych metod kształcenia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami (uczniowie z oświadczeniami o potrzebie kształcenia specjalnego / wspieranego i uczniowie

			(ścieżek awansu podnoszenia kwalifikacji). Ze względu na zawsze zmiany w systemie kształcenia zawodowego, brakuje specjalistów praktyków, posiadających doświadczenie (fach w rękach).	14.5 – potrzeba organizacji szkoleń specjalistycznych i zawodowych odpowiadających na potrzeby rynku.	zdolni), zajęcia z logopedii, zajęcia sensoryczne. 14.2 - w ślad za zgłoszeniem zagadnienia 6.4 - ze względu na wpływ na długofalowy rozwój miasta - jakość edukacji oraz możliwości rozwoju - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim. 14.3-14.5 - ze względu na wpływ na długofalowy rozwój miasta oraz szanse rozwoju długofalowego - jakość edukacji oraz możliwości rozwoju - działania zostaną ujęte w aplikowaniu o środki w programie polsko-szwajcarskim
--	--	--	--	--	---

Spacer badawczy został zrealizowany celem wglądu w potrzeby i preferencje społeczności lokalnej oraz zbudowaniu działań projektowych odpowiadających na realne potrzeby mieszkańców miasta.

Cel ten został osiągnięty poprzez przedłożenie, określenie i doprecyzowanie propozycji działań, do ujęcia w przygotowywanej przez miasto wstępnej propozycji projektu (WPP) programu polsko-szwajcarskiego. Wyniki spaceru zostały przedłożone podczas spotkania grupy roboczej przygotowującej projekt 5 listopada 2024 roku. Przedstawione propozycje zostały przeanalizowane przez zespół, następnie przystąpiono do ich weryfikacji pod kątem zgodności (ustawowej z działaniami możliwymi do prowadzenia przez miasto/wykonawców /partnerów) oraz spełnienia możliwości technicznych i przygotowania do realizacji, kolejnym etapem będzie kwantyfikacja wskaźników i innych źródeł weryfikacji osiągnięcia zamierzonych efektów.

W wyniku przeprowadzonego spaceru zaleca się uwzględnienie następujących działań do objęcia wstępną propozycją projektu Programu polsko-szwajcarskiego:

2.1a infrastruktura drogowa (bezpieczeństwo - chodniki)

2.1b przeanalizowanie i zaplanowanie organizacji ruchu (partycypacyjne opracowanie dokumentacji)

2.2 - organizacji dodatkowego miejsca na parkowanie poprzez zmianę organizacji ruchu (partycypacyjne opracowanie dokumentacji)

3.1 zorganizowanie sygnalizacji świetlnej przy poczcie, oświetlenia ulic

3.2 uzupełnienie i usprawnienie monitoringu miejskiego - mieszkańcy poparli ten wniosek w szczególności dotyczący umieszczenia kamer przy skrzyżowaniach)

3.3 potrzeba uzupełnienia taboru o zakup radiowozu - prewencyjnego

3.4 infrastruktura ruchu pieszych (Lwowska, Zamojska)

3.5 organizacja komunikacji dla osób starszych

5.1 większa liczba uzbrojonych terenów pod zabudowę mieszkaniową i inwestycyjną

6.1 zapewnienie dostępności 2 placówek edukacyjnych na terenie miasta

6.4 stworzenie na terenie miasta możliwości rozwoju - podnoszenia kompetencji mieszkańców, wykorzystania istniejących potencjałów - (praca zdalna/robotyka) ale także wiedza podstawowa z zakresu elektronicznej obsługi dokumentów.

8.1 centrum miasta miejsce, istotne w życiu miasta - zadbane i estetyczne (budynki wyremontowane) odpowiednio wyeksponowane i promowane (partycypacyjne opracowanie dokumentacji, zakup pojazdu do utrzymania czystości w mieście)

8.3 usunięcie niedogodności (w czasie upałów pojawiają się trudności w korzystaniu z centrum - niewiele miejsc z zielenią, gdzie miło byłoby odpocząć) (partycypacyjne opracowanie dokumentacji)

8.4 bezpieczne przejścia dla osób z ograniczeniami np. os. niedowidzących. Ruch w centrum potrzeba spowolnień ruchu (zgodnie z pkt 2.2 ujęte w projekcie).

11.1 modernizacja oczyszczalni

11.3 strefowanie miasta - czego efektem będzie skrócenie czasu wykrywania usterek, a tym samym mniejsze zużycie ograniczonych zasobów

11.4 uzbrojenie terenów mieszkaniowo - inwestycyjnych - budowa nowych odcinków sieci

11.5 uzupełnienie taboru oczyszczalni

11.6 modernizacja PSZOK

12.1 zorganizowanie dziennego miejsca opieki dla osób nie mogących samodzielnie pozostać w domu

12.3 mieszkania wspomagane

12.4 działania prowadzące do zwiększania aktywności społecznej osób starszych (profilaktyka, by nie doprowadzić do bycia osobą zależną - z konieczności korzystającą ze stacjonarnych czy innych podobnych form opieki)

13.3 uzbrajanie terenów oraz ich udostępnianie

13.4 stworzenie i wdrożenie spójnej polityki migracyjnej

14.2 stworzenie na terenie miasta możliwości rozwoju w szczególności dla ludzi młodych-

14.3 - potrzeba organizacji miejsca na aktywizację migrantów

14.4 organizacja zajęć, wydarzeń, przedsięwzięć mających na celu budowanie zdolności i umiejętności międzykulturowych mieszkańców miasta, ale także podnoszenia kompetencji

14.5 organizacja szkoleń specjalistycznych i zawodowych, w tym odpowiadających na potrzeby rynku.

Fotorelacija ze spaceru.

